لە پەراوێزی فەلسەفە و لاهووتی مەسیحی سەدەکانی ناوەڕاستی ئەوروپادا

قەباڵەکەی ساڵی (١٢٧٧)ی زایینی پاریس

د. حەمید عەزیز
(کۆلیژی ئاداب – بەشی مێژوو)

(٢ – ٢)

لە بەشی یەکەمی ئەم باسەدا کە لە ژمارەی پێشوودا بڵاوکرایەوە هەوڵمان دا بەهۆی لێکۆڵینەوەی ئەو دوو فەتوایە جیاوازەی مەسیحی پاریس و غەزالی ڕۆژهەڵات کە دژی فەلسەفە، لە سەدەکانی ناوەڕاستدا داویانە و بابەتی فەلسەفەیان قەدەغە و یاساغ کردووە، تایبەتمەندی هەردوو بابەت فەلسەفە و لاهووت ڕوون بکەینەوە و دەرمان خست کە ئەم دوو بەرهەمە لە ناوەڕۆک و ڕوخساردا لە یەکتری جیاوازن و هەریەکە بۆ گەیشتنە ئامانجی تایبەتی خۆی پشت بە میتۆد و پەیڕەوی جیاواز دەبەستن کە هەریەکە لەلای خۆیەوە جۆرە سەربەخۆییەک نیشان دەدات.

جیاوازیی و سەربەخۆیی هەردوو بابەتەکە هیچ کاتێک نەبۆتە مایەی ئەوەی جۆرە دابڕانێکی یەک لایەنی لەنێویاندا بکەوێتەوە، چونکە وەک دەرمانخست هیچیان ناتوانێ دەستبەرداری ئەوی تریان بێ. مرۆڤ هەروەک ژیرو فام و تێگەیشتن و بیرکردنەوەی هەیە هەست و سۆز و ناخ و دەروونیشی هەیە. دەسبەرداربوون یاخود بێ نیاز بوون لەلایەک لەم دوو لایەنە تەرازووەکە لاسەنگ دەکات. لاهووت وەک ئەنجامێکی دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی، ئەگەر پابەندی گۆڕان و کات و شوێن و پەرەسەندن بێت، ئەوە ئەو بنج و بناوان و سەرچاوەی لێوەی کەوتۆتەوە بە هیچ جۆرێک دانووی لەگەڵ پەرەسەندن و گۆڕان و پابەندبوون بە کات و سەردەم و شوێن ناکوڵێ. مرۆڤی مەسیحی ڕاستەقینە ئەمڕۆ لە سەدەی بیست و یەکەمدا ئەو کەسەیە کە وەک یاوەرانی مەسیحی و مەسحییەکانی سەدەی یەکەم بژی. بە پێچەوانەوە فەلسەفە وەک بەرهەمێکی ژیر و بیری مرۆڤ هەمیشە بەسەردەم و دەوروبەر و قۆناغێکی تایبەتییەوە بەند بووە، ڕاستی و دروستییەکەی لەوەدا ساخ بۆتەوە تا چەند توانای پەرەسەندن و گەشەکردن و گۆڕانی هەیە، گۆڕانێک کە لەگەڵ هاوردەکانی سەردەم و دوارۆژدا تەبابێت. هەروەها لە بەشی یەکەمدا هەوڵم دابوو ڕوون بکرێتەوە بۆچی ئەم دوو فەتوایە ئەگەرچی لە ناوەڕۆک و هەلومەرجدا تاڕادەیەک لە یەکتری دەچن دوو ئەنجامی ئەوپەڕی جیاوازیان لێ کەوتەوە.

ئەم باسە ئەو بۆچوونە ساغ دەکاتەوە کە فەلسەفە ژیر و زانین و وردبوونەوە و سەرنجدانە و لاهووت و ئایین، بڕواو باوەڕ و ئیمانن و بەناوەڕۆک و ئامانج لە یەکتری جیاوازن.

لەم بەشەدا پاشماوەی ئەو خاڵانە– کە لە ئەڵمانییەوە کردوومانن بە کوردی و، کاتی خۆی قەشە تێمپیر فەلسەفەی پێ قەدەغە کردووە، بڵاودەکەینەوە.

٤٧- شتەکان، ئەگەر لەخۆیاندا سەرنج بدرێن لە ڕێکوپێکیی یەکەم هۆکار لادەدەن و جیاواز دەبن، بەڵام نەک لە ڕێکوپێکیدا بەرامبەر بە هۆکارەکانی تر کە لە گەردووندا چالاکن. ئەمە هەڵەیەکە، چونکە شت دانەپاڵ یەکەم هۆکار جەوهەریتر و ناوەکیترە لە چاو ئەوەی بخرێتە سەر هۆکارە نزمترەکان.

٤٨- خوا ناتوانێ هۆکاری ڕووداوێکی نوێ بێت و ناتوانێ شتێکی نوێ بهێنێتەدی.

٤٩- خوا نەیتوانیوە ئاسمان بە هێڵێکی ڕاستی بزووتنەوەدا بجووڵێنێتەوە، هۆیەکەی ئەمە لەوەدایە، ئەوکاتە بۆشاییەکی دروست دەکرد.

٥٠- خوا ناتوانێ بەشێوەیەکی ناڕێکوپێک شتێک بەگەڕ بخات، ئەمە لەوە جیاوازە ئێستاکە شتێک بجووڵێنێتەوە، چونکە ئەمە وادەگەیەنێ کە لەودا هیچ جۆرە بڕیاری جیاوازی خواست نییە.

٥١- خوا لە کرداریدا وەک لە بوونەکەیدا نەمرە، ئەگەرنا ئەوا لەلایەن شتێکی ترەوە سنووری بۆ دەکێشراو دەستنیشان دەکرا و ئەمەش لەو کۆنتر و لەپێشتر دەبوو.

٥٢- جەوهەرێک، کە بۆ خۆی، وەک خوا، خۆی دیار و دەستنیشان بکات، هەمیشە لە کردندا دەبێت یاخود هەرگیز هیچ ناکات. لەکۆتاییدا: فرە جەوهەری نەمر هەیە.

٥٣- هەموو، ئەوەی ڕاستەوخۆ لەلایەن خواوە پەیدا دەبێ، دەبێ ئەمە بە ناچاری بیکات، ئەمە هەڵەیەکە، ئیتر لەوەدا مرۆڤ ئەمە بەناچاری و زۆرەملێ تێبگات، چونکە ئەمە ئازادی لەناو دەبات، یان بەو مانایە کە ناچاریی نەگۆڕان دەگەیەنێ، ئەمەش بێ توانایی کە شتێکی تر بکات نیشان دەدات.

٥٤- یەکەم بنەما ناتوانێ ڕاستەوخۆ ئەو شتانەی دەگۆڕێن پەیدا بکات، چونکە ئەمە چەند ئەنجامێکی نوێن. ئەنجامی نوێ پێداویستی بە هۆکارێکی ڕاستەوخۆ هەیە کە خۆی دەگۆڕێ.

٥٥- یەکەم بنەما ناتوانێ شتێک پەیدابکات کە لەخۆی جیاواز بێت، چونکە هەموو جیاوازییەکی نێوان دروستکار و دروستکراو لەماددەوە دەکەوێتەوە.

٥٦- خوا ناتوانێ ڕاستەوخۆ شتە نا ناچارییەکان بزانێ، ئەمە بەهۆی هۆکارێکی تری تایبەت و دواترەوە دەبێت.

٥٧- ئەگەر هەموو هۆکارەکان جارێک لە دۆخی هێمنی و کارنەکردندا بووبن، دەبێ مرۆڤ لاف لێبدات: خوا دەگۆڕێ.

٥٨- خوا هۆکاری یەکەم جەوهەری گیانییە، لەگەڵ کەوتنی ئەم هۆکارە ئەنجامەکەشی دەکەوێتەوە. هەردووکیان هەمان جۆرە بەردەوامییان هەیە.

٥٩- خوا هۆکاری ناچارەکی بزووتنەوەی لەشە ئاسمانییەکان و بورجی ئاسمان و لێکدابڕانی ئەستێرەکانە.

٦٠- بۆ ئەم مەبەستە، هەموو ئەنجامەکان سەبارەت بە یەکەم هۆکار، ناچارەکین، بەڵام تەنیا ئەمە بەس نییە، یەکەم هۆکار خۆی ناکرێ ڕێگای کارکردنی لێ بگیرێ، بەڵکو وەک پێداویستی وایە کە هۆکارە مامناوەندییەکان نەکرێ ڕێگایان لێ بگیرێ. ئەمە هەڵەیە، چونکە خوا نەیتوانیوە بەبێ هۆکارەکانی دواتر هیچ جۆرە کارێک بکات.

٦١- خوا دەتوانێ ئەنجامە پێچەوانەکانی یەکتری بە یارمەتی لەشی ئاسمانی دابهێنێ، چونکە ئەمە جیاوازی لە ڕەوشی شوێنەکی خۆیدا نیشان دەدات.

٦٢- خوا هێز و توانایەکی بێ سنووری هەیە، بەڵام نەک لەبەر ئەوەی، چونکە ئەو لەهیچەوە شت دادەهێنێ، بەڵکو لەبەر ئەوەی دەستەبەری بزووتنەوەیەکی بێ کۆتایی بەردەوام دەبێ.

٦٣- خوا ناتوانێ کاری هۆکاری دووەم بەبێ ئەم هۆکاری دووەمە بکات.

٦٤- دەبێ ئەنجامی ڕاستەوخۆی یەکەم بنەما تاقانە و بەڕاددەی ئەوپەڕی لەو بنەمای یەکەمە بچێ.

٦٥- خوا یان جەوهەری بێگەردی گیان تەنیا بەر یارمەتی لەشی ئاسمانی زانینەکەی دەخاتە نێو خەونی نەفسی مرۆڤەوە.

٦٦- فرە یەکەم بزوێنەر هەیە..

٦٧- یەکەم ناجوولاوە بەگشتی تەنیا بە یارمەتی جوڵاوەیەک کە لەنێواندایە شت دەجووڵێنێتەوە و ئەم بزوێنەرە نەجووڵاوەیە بەشێک لەوە پێک دێنێ کە بۆ خۆی خۆی دەجووڵێنێتەوە.

٦٨- توانایەکی کاریگەر کە دەکرێ بەبێ چالاکی بێت، لەگەڵ توانایەکی نالەبار (پەسیڤ) تێکەڵ کراوە. ئەمە هەڵەیەکە، کاتێک ئەمە هەموو جۆرەکانی چالاکی بگرێتەوە.

٦٩- جەوهەرە بێگەردە گیانییەکان لە کارکردندا خۆیان ناگۆڕن، ئەوان ئامانج و کۆششێکی یەک ڕەنگییان هەیە.

٧٠- ئەقڵەکان یان جەوهەرە لە یەکتری جیابووەکان، کە مرۆڤ بە نەمر ناویان دەبات، نەک بە مانای تایبەتی بەڵکو بەمانای خوازیی هۆکارێکی کاریگەریان هەیە. ئەوان هۆکارێکیان هەیە کە لە بووندا دەیانهێڵێتەوە،

بەڵام ئەوان تازە پەیدانەبوون، چونکە ئەگەر وا بوایە گۆڕاو دەبوون.

٧١- لەنێو جەوهەرە جیابووەکاندا هیچ جۆرێکی گۆڕان شیاوەکی نییە. ئەو تواناییەیان نییە ببن بەشتێک چونکە ئەوان نەمرن و لەماددەوە دوورن.

٧٢- جەوهەرە لە یەکتری جیابووەکان نەمرن، ئەوان هیچ ماددەیەکیان نییە ئیتر هەر لەبەر ئەمە لە زووەوە بەپێی شیاوەکی و ڕیالیستییانە هەبووبوون. ئینجا لەهۆکارێک کەوتوونەتەوە کە بەهەمان ڕێگا و شێواز ڕەفتار دەکات.

٧٣- جەوهەرە لە یەکتری جیابووەکان بە ئەقڵەکانیان شت دادەهێنن.

٧٤- ئەو ئەقڵەی ئاسمان بە گەڕ دەخات، بە جۆرێک کار لەو نەفسانە دەکات کە لە ئەقڵ بەهرەمەندن هەروەک چۆن لە سێ ئاسمانی کار لە سێ مرۆڤ دەکات.

٧٥- فریشتەیەک ناتوانێ ڕاستەوخۆ و یەکسەر چالاکییەکی پێچەوانەی ئەوەی بنوێنێ، بەڵکو تەنیا ئەو چالاکییانەی دەبێ کە بە هەموو هی ترەوە ئەنجام دراوە، بۆ نموونە بورجێکی ئاسمانی.

٧٦- فریشتەیەک هیچ شتی تازە نازانێ.

٧٧- ئەگەر جەوهەرێکی جیابووەوە هەبێ کە لەشێک لەم جیهانە بەر هەستییەدا نەبزوێنێ ئەوا ئەو لەم گەردوونەدا نییە.

٧٨- جەوهەرە نەمرەکان کە لە ماددە جیابوونەتەوە، دەستو برد ئەو چاکە کارییەیان هەیە، ئەگەر ئەوان دابهێنرێن، کە لەتوانایاندا هەیە. هەروەها ئەوان سەرگەرمی بەدەستهێنانی شتێک نین کە نەیانبێ.

٧٩- جەوهەرە جیابووەکان جەوهەری خۆیانن، لەواندا ئەوەی بەهۆیەوە ئەوەن کە هەن و ئەوەی ئەوان چین هەریەک شتە.

٨٠- هەموو ئەوانەی ماددەیان نییە نەمرن. ئەوانەی بەهۆی ڕوخسار گۆڕینی ماددەوە پەیدانەبوون، پێشووتر نازانن. کەوابوو، نەمرن.

٨١- لەبەر ئەوەی ئەقڵەکان ماددەیان نییە، خوا ناتوانێ فرەتر لە هەمان جۆر دروست بکات.

٨٢- ئەقڵە بەرزەکان هۆکاری ڕووداوە نوێیەکانی لای ئەقڵە نزمەکان نین، بەڵام بەرزەکان بۆ نزمترەکان هۆکاری زانینی نەمرن.

٨٣- ئەقڵ لە نەمری خواوە کاملییەکەی دەستگیردەبێ ئەو بەگشتی نەگۆڕاوە کەچی بە پێچەوانەوە نەفسی ئاسمان وانییە.

٨٤- ئەقڵ بوونی خۆی لەخواوە بەهۆی ئەقڵی مامناوەندییەوە دەستگیر دەبێ.

٨٥- زانین و جەوهەری ئەقڵ لە یەکتری جیاوازنین. لەو جێگایەی بە تایبەتی، هیچ جیاوازییەک لەنێوان شتزان و ئەوشتەی دەزانرێت نییە، هەر لەوێ هیچ جۆرە جیاوازییەکی ناوەرۆکی زانین نییە.

٨٦- جەوهەرە لە یەکتری جیابووەکان بەکردەکی بێ کۆتایین. بێ کۆتایی، بەشێوەیەکی تایبەتی، شتێکی ناشیاوەکی نییە، بەدەر لە شتە ماددییەکان.

٨٧- جیهان لە چاو هەموو ئەو توخم و جۆرانەی تێیدان، نەمرە. کات و بزووتنەوە، کەرەسە «ماددە» و هۆکاری کارکردە و گرتنە خۆ هەموویان نەمرن، چونکە ئەوان لە هێزی بێ سنووری خواوە کەوتوونەتەوە و چونکە هیچ نوێ بوونەوەیەک لە ئەنجامدا نابێ بەبێ نوێ بوونەوە لە هۆکاردا.

٨٨- هیچ شتێکی نوێ نابێت، ئەگەر ئاسمان سەبارەت بە ماددەی ئەو شتانەی پەیدا دەبن، ڕەوشی بەسەردا نەیەت.

٨٩- لەتوانادا نییە، ئەو بەڵگانەی فەیلەسووف بۆ ساغکردنەوەی نەمریی جیهان دەیانداتە دەست، پووچەڵ بکرێنەوە. ئەگەرنا، مرۆڤ دەبێ دانی پێدابنێ کە خواستی یەکەم بنەما ئەو شتانە یەک دەخات کە لە یەکگرتن نایەن.

٩٠- فەیلەسووفی سروشتی دەبێ بێ سێ و دوو لێکردن گومان لە نوێ بوونەوەی جیهان بکات، چونکە ئەو بەهۆکاری سروشتی و بەڵگەسەلمێنە سروشتییەکان پشت ئەستوورە، بەڵام مرۆڤی ئیماندار (بە بڕوا) بە پێچەوانەوە دەتوانێ نا لە نەمری جیهان بکات، چونکە ئەو پشت بەهۆکارە سەروو سروشتییەکان دەبەستێ.

٩١- ئەو هۆکارەی فەیلەسووف بەهۆیەوە نەمریی بزووتنەوەی ئاسمان ساغ دەکاتەوە، سۆفستایی نییە. کەچی شتێکی سەیر و سەمەرەیە مرۆڤی بیرمەند لە مەناگات و نایبینێ.

٩٢- لەشە ئاسمانییەکان لەلایەن بنەمایەکی ناوەکییەوە دەجوولێنرێنەوە، کە نەفسەکەیەتی، ئەمانە وەک جەوهەرێکی زیندوو، بەهۆی نەفس و هێزی کۆشش کردنیانەوە دەجوولێنەوە. هەروەک چۆن جەوهەرێکی زیندوو خۆی دەجوولێنێتەوە، چونکە سەر گەرمی کۆششە، ئاسمانیش هەروا دەکات.

٩٣- لەشە ئاسمانییەکان لەخۆیانەوە جەوهەرەکەیان هەیە، بەڵام نەک نەمریی بزووتنەوە.

٩٤- دوو بنەمای نەمر هەن، واتە، لەشی ئاسمانی و نەفسەکەی.

٩٥- سێ بنەمای ئاسمان هەیە: هەڵگری بزووتنەوەی نەمر.
- نەفسی لەشی ئاسمانی.
- یەکەم بنەما کە وەک ئامانج و ئارەزوو دەجووڵێنێتەوە.
- ئەمە هەڵەیەکە سەبارەت بەدوو بنەمایەکە.
٩٦- خوا ناتوانێ بەبێ مادده تاکەکانی یەک توخم و جۆر پتر بکات.
٩٧- تاکەکانی هەمان توخم و جۆر وەک سوکرات و ئەفلاتوون تەنیا بەهۆی ڕەوشی ماددەوە خۆیان لە یەکتری جیادەکەنەوە. ڕوخسار و شێوەی جەوهەریی مرۆڤ لە هەردووکیاندا بەپێی ژمارە وەک یەک دەردەکەون شتێکی سەیر نییە، ئەگەر ژمارەیەکی شتی لە یەک چوو لە جێگای جیاجیادا بێنە بەرچاو.
٩٨- جیهان نەمرە، چونکە شتێک کە ئەم جۆرە جەوهەرەی هەبێت بەهۆیەوە دەتوانێ لەسەرانسەری دوارۆژیشدا هەبووبێ، هەروەها ئەو جەوهەرەشی هەیە کە بەهۆیەوە توانیویەتی سەرانسەری ڕابردوو هەبوون بووبێ.
٩٩- ئەگەرچی جیهان لە هیچەوە پەیدابووە، ئەوا لەم دواییە پەیدانەبووە و نوێ نییە. هەروەها ئەگەرچی ئەو لەنابوونەوە بۆ هەبوون هاتووە، ئەوا نابوون نەک بەپێی بەردەوامی، بەڵکو بەپێی سروشت لە پێشییەوە بووە.
١٠٠- ئەو لاهووتییانەی لاف لێدەدەن، ئاسمان ناوبەناو هێمن و ئارام دەبێ، پشت بە بنەمای بۆچوونێکی هەڵە دەبەستن. بگوترێ ئاسمانێک هەیە، بەڵام ئەو خۆی ناجووڵێنێتەوە وەک ئەوە وایە شتی ناکۆک و ناتەبا بە یەکتری بهێنرێتە گۆڕێ.
١٠١- گۆڕانی ڕیشەیی و سەرتاپاگیری لە ژماردن نەهاتوو بەسەر ئاسماندا هاتوون، ئەمانە پەیان پێ ببردرێ بۆ هۆکاری یەکەم شتێکی ناشیاوەکی نەبووە، بەڵکو ئەمە تەنیا بۆ ئەقڵێکی داهێنراو وایە.
١٠٢- نەفسی ئاسمان ئەقڵێکە و بورجەکانی ئاسمان چەند ئامرازێک نین، بەڵکو چەند ئەندامێکی ئەقڵن. هەروەک چۆن گوێچکە و چاو چەند ئەندامێکی هێز و توانای پەی پێبردنی هەستەکانن.
١٠٣- فۆرمێک کە بۆ بوون و گۆڕانی مادده پێویست بێت ناکرێت لەلایەن کارکردەیەکی چالاکەوە بکەوێتەوە کە لە ماددەوە شت پەیدا نەکات.
١٠٤- مرۆڤایەتی وێنە ڕوخسارێکی ڕاستەقینە نییە، بەڵکو ناوەرۆکێکی ژیر و ئەقڵە.
١٠٥- وێنەی جەوهەریی مرۆڤ لە دەرەوە نایەت، بەڵکو لە شیاوەکی ماددەوە پەیدا دەبێت، ئەگەرنا کێشەکە بریتی نەدەبوو لە بەدی هێنانێک بە مانایەکی ڕوون و ڕەوان..
١٠٦- هۆکاری ڕاستەوخۆی هەموو وێنە جەوهەرییەکان (فەلەک) بورجی ئاسمانە.
١٠٧- ڕەگەزەکان نەمرن. پەیدابوونە نوێیەکەیان لەو ڕەوشەدایە کە ئێستاکە هەیانە.
١٠٨- نەفسی مرۆڤ بە هیچ جۆرێک پابەندی جێگۆڕکێ نییە، ئیتر نە لە خۆیەوە و نە بە هۆی دۆخێکی دەرەکییەوە، خۆ ئەگەر بەپێی جەوهەرەکەی لە جێگایەک دابنرێت ئەوا بەهیچ جۆرێک و هیچ جارێک خۆی لە جێگایەکەوە بۆ جێگایەکی تر ناجووڵێنێ.
١٠٩- جەوهەری نەفس نەمرە. ئەقڵی چالاک و شیاوەکی نەمرن.
١١٠- بزووتنەوەکانی ئاسمان لە پێناوی نەفسە ژیرییەکان دەکەونەوە. نەفسی ژیر یان ئەقڵ ناکرێ بەبێ بوونی مادده پەیدابێ.
١١١- هیچ فۆرمێکی لە دەرەوە هاتوو ناتوانێ لەگەڵ ماددەدا یەکەیەکی یەکگرتوو پێک بهێنێ. ئەوی توانای جیابوونەوەی هەیە و جیادەبێتەوە ناتوانێ لەگەڵ ئەوەی لەناودەچێ یەکەیەک پێک بهێنێ.
١١٢- ئەقڵە بەرزەکان کار لە نزمەکان دەکەن، هەروەک چۆن نەفسێک کار لەوانی تر و لە نەفسی بەرهەستی دەکات. بە پشتیوانی هێزی ئەم کارلێکردنەوەیە جادووگەرێک بەچاولێکردنێک دەتوانێ حوشترێک بخاتە چاڵێکەوە.
١١٣- بەپێی فەلسەفە بێ، نەفسی جیابووەوە نا گۆڕاو نییە، ئەگەرچی بەپێی بڕوا (ئیمان) دەبێ گۆڕاوبێت.
١١٤- ئەگەر نەفسی بە ئەقڵ بەهرەمەند خۆی لە جەوهەری زیندوو جیابکاتەوە، ئەوا هەروەک جەوهەرێکی زیندوو دەمێنێتەوە.
١١٥- نەفسی ژیر بە ناسینی خۆی هەموو شتێکی تر دەزانێ. وێنە جەوهەرییەکانی هەموو شتێک لەودا پێکەوە داهێنراون. ئەم زانینە بە سایەی ئەقڵمانەوە نییە لەوەدا کە ئەقڵی ئێمەیە، بەڵکو لەوەدا کە ئەقڵێکی چالاکە.
١١٦- نەفس ناتوانێ لە لەش بە یەکجارەکی جیابێتەوە. ئەگەر هارمۆنی لەشی لەناوچوو نەفسیش لەناودەچێ.
١١٧- ئەو شتەی مامۆستا دەیزانێ لەگەڵ ئەوەی خوێندکار دەیزانێ، بەپێی ژمارە، یەک شتە، لەبەر چ هۆیەک گیان یەکێکە: فۆرمێک تەنیا کاتێک فرە ڕەنگ

دەبێ ئەگەر لە شیاوەکی ماددەوە بکەوێتەوە.

١١٨- ئەقڵی چالاک خۆی بە ئەقڵی شیاوەکی ئێمە نابەستێتەوە. هەروەها ئەقڵی شیاوەکی بەپێی جەوهەرەکەی خۆی لەگەڵ ئێمە ناکات بە یەک. ئەگەر هاتو ئەو لەگەڵ ئێمە وەک وێنەیەکی جەوهەری ئێمە بێ بەیەک، ئەوا هیچی تر جیابووەوە نابێت.

١١٩- چالاکی ئەو ئەقڵەی لەگەڵ لەش یەکی نەگرتووە، خۆی بە جۆرێک بە لەشەکەوە دەبەستێتەوە کە ببێتە چالاکی یەکێک کە ببێ بە خاوەنی و کە فۆرمی نییە بەهۆی ئەوەوە کە ئەو چالاکە. ئەمە هەڵەیەکە، چونکە هەر لە سەرەتاوە وای داناوە ئەقڵ فۆرمی لەش نییە.

١٢٠- دەربارەی ئەقڵ دوای جیابوونەوەی لە تواناداا نییە هیچ شتێک بزانێ.

١٢١- ئەو ئەقڵەی دواکاملی مرۆڤە بە تێکڕایی جیابۆتەوە.

١٢٢- ئەقڵی شیاوەکی بە تەواوەتی لە لەش جیانابێتەوە، جا ئیتر لەکاتی وەرگرتنی و گرتنە خۆی وێنەکانی جەوهەردا بێ وەک لە کاتی بڕیارداندا وایە کە بەهۆی وەرگرتنی ساکاریی وێنەکانی جەوهەرەوە، یان بەهۆی داڕشتنی ناوەرۆکی گیانییەوە دەکەوێتەوە ئەمە هەڵەیەکە، ئەگەر ئەمە هەموو جۆرێکی وەرگرتن و گرتنەخۆ بگرێتەوە.

١٢٣- ئەقڵی چالاک جەوهەرێکە جیابۆتەوە، لە پلەیەکی بڵندترداییە لە چاو ئەقڵی شیاوەکی، ئەو بەپێی جەوهەرەکەی و بە پێی هێز و چالاکییەکەی لە لەش جیابووەوەیە و فۆرمی لەشی مرۆڤ نییە.

١٢٤- شتێکی جوان و لێوەشاوە نییە وا دابنرێ کە هەندێک ئەقڵ لە هەندێکی تر ڕەسەنترن، لەبەر ئەوەی ئەم جیاوازییە ناکرێ لە لەشەوە کەوتبێتەوە، ئەوا دەبێ لەلای ئەقڵەوە پەیدابووبێ و، ئیتر نەفسە ڕەسەن و کەمتر ڕەسەنەکان بەشێوەیەکی ناچارەکی سەر بە توخم و جۆری جیاجیای جەوهەرن هەر وەک ئەقڵەکان وان. ئەمە هەڵەیەکە، چونکە ئەوکاتە نەفسی عیسا لە نەفسی یوداس ڕەسەنتر نابێ.

١٢٥- ئەقڵی وردبووەوە بە تەواوەتی نەمرە و لەناوچوو نییە. لە تاکە کەسێکی دیاریکراودا ئەم ئەقڵە لەناو دەچێ، ئەگەر لەودا بۆچوونەکانی ئەندێشە لەناوبچێت.

١٢٦- ئەقڵی شیاوەکی ئەگەر لەبۆچوونی واقیعەوە تەماشا بکرێت، پێش ئەوەی شت بزانێ، هیچ، جەوهەری گیانی کاتێک بەڕاستی هەبوو دەبێ ئەگەر بەڕاستی شت زان بێت.

١٢٧- لە شت زان و ئەو شتەی دەزانرێ جەوهەرێک دەکەوێتەوە، چونکە، ئەگەر بە وردی سەرنج بدرێت، ئەقڵ خۆی جەوهەرە گیانییەکەیە.

١٢٨- ئەوی بەپێی سروشتەکەی ساغ نەبووبێتەوە ئایا بوونە یا نابوونە، ئەوا تەنیا بەهۆی جەوهەرێکەوە ساغ دەکرێتەوە کە لە چاو ئەو ناچارەکییە.

١٢٩- خواست، ئەوەندەی پابەندی حەزو ئارەزوو بێ و تاکە بڕیار دەستنیشان بکات ناتوانێ هیچ شتێک لە دژیان بکات.

١٣٠- ئەقڵ ئەگەر ڕاست بێ، خواستیش ڕاست دەبێ. ئەمە هەڵەیەکە، چونکە ئەمە بەپێچەوانەی ئەو گاڵتەیەیە کە ئۆگۆستین بەزەبووی کردووە: پێویستی بە گەرموگوڕیی نەفسی من هەیە.. تاد. لەدواییدا بۆ ڕاستیی خواست بەزەیی پێویست ناکات، بەڵکو تەنیا زانین بەسە. ئەمە هەڵەیەکی پەیڕەوەکەی «پیلە گیۆس»ـە.

١٣١- ئەگەر خواست لەبارو دۆخێکدا بێت، لەلایەن سروشتەوە بتوانرێ بجوولێنرێتەوە، هەروەها ئەوەی سروشت ئاسا ئەو دەجوولێنێتەوە درێژە بکێشێ و بەردەوام بێ ئەوا خواست ناتوانێ شت نەخوازێ.

١٣٢- بورجی (فەلەک) ئاسمان هۆکاری خواستی پزیشکە کە نەخۆش چاک دەکاتەوە.

١٣٣- خواست و ئەقڵ لە دەست بەکارییاندا لەخۆیانەوە ناجوولێنەوە، بەڵکو بەهۆی هۆکارێکی نەمرەوە، واتە، لەشە ئاسمانییەکان.

١٣٤- ئەوی شایستە ئارەزووکردنە، ئەگەر کۆسپەکان لەبەردەم نەمێنن، بە ناچارەکی ئەوە دەبزوێنێ کە ئارەزووی لێدەکرێ. ئەمە هەڵەیەکە ئەگەر توانای کۆششە گیانییەکانیش بگرێتەوە.

١٣٥- خواست وەک ماددە، لەخۆیانەوە، بۆ دەستنیشان کردنە پێچەوانەکانیان، دەستنیشان نەکراون، بەڵام لەلایەن ئەوانەی شایستە ئارەزوون دیاری دەکرێت، وەک چۆن ماددە لەلایەن هۆکاری کارکردەوە دیاری دەکرێت.

١٣٦- مرۆڤێک کە ئارەزوو و هاندەری کارکردنەکەی بێت، وەک بە تۆبزی کاربکات وایە.

١٣٧- ئەگەرچی دەکرێ لە دایکبوونی مرۆڤ بوەستێ، بەڵام بە سایەی هێزی کاریگەری یەکەم و بورجی (فەلەک) ئاسمانەوە ئەمە ناوەستێ، چونکە ئەمە تەنیا هەر نابێتە مایەی پەیدابوونی ڕەگەزەکان، بەڵکو دەبێتە هی پەیدابوونی مرۆڤیش.

١٣٨- چونکە خوا بەرامبەر بەشتەکان وەک کەرەسەکەیان یان هۆکاری فۆرم ڕەفتار ناکات، نابێتە مایەی ئەوەی ڕووکەش بەبێ هەڵگر هەبوو بێ. ئەم جۆرە تێگەیشتنە ئەوە دەگرێتەوە خۆی، کە بەپێی واقیع، دەبێ لە هەڵگرێکدا بێت.

١٣٩- ڕووکەشێک، کە بەبێ هەڵگر هەبێت، ئەوپەڕی بەپێی ناوەکەی، ڕووکەش نییە. هەروەها شتێکی شیاوەکی نییە چەندێتی یاخود درێژبوونەوە بۆ خۆی لەخۆیدا هەبێت، چونکە ئەوکاتە خۆی دەبێ بە جەوهەر.

١٤٠- بوون بە مایەی ئەوەی ڕووکەشێک بەبێ هەڵگر بێت، بەپێی جەوهەرەکەی ناشێ ببێ، چونکە ئەمە لە خۆیدا ناکۆکییەکی تێدایە.

١٤١- خوا ناتوانێ ببێتە مایەی ئەوەی ڕووکەش بەبێ هەڵگر بێت، یان فرە درێژبوونەوە لە یەک کاتدا هەبوون بن.

١٤٢- لە جیاوازی جێگاکانەوە ناچارەکی ڕووداوەکان دەکەوێتەوە.

١٤٣- نیشانە جیاوازەکانی ئاسمان هەلومەرجە جیاجیاکانی مرۆڤ نیشانەدەکەن ئیتر بەهرە گیانییەکان بن یاخود شتە کاتییەکان بن.

١٤٤- هەموو چالاکییەک کە لەتوانای مرۆڤدا بێت، لە چاکەکارییەکانی ئەقڵ پێک دێت.

١٤٥- پرسیارێک نییە کە زانست لێکی دابێتەوە و ڕێگا نەدرێ فەیلەسووف لێکی بداتەوە و بڕیاری لەسەر بدات، چونکە هۆکارە سەلمێنەکان لەو شتانە دەکەونەوە کە پێویستە فەلسەفە، بەپێی هەموو بەشە جیاوازەکانی، سەرنجی هەموو شتەکان بدات.

١٤٦- بە تەواوەتی، واتە، بە هەموو ڕێگایەک دەکرێ یا ناکرێ، مانای ئەوەیە: دەکرێ یان ناکرێ بەپێی بۆچوون و باری سەرنجی فەلسەفە.

١٤٧- ئەوی بەگشتی ناشیاوەکییە، دەتوانی خوا- یان یەک هۆکاری تر- ئەمە نەکات. ئەمە هەڵەیەکە، کاتێک مرۆڤ بەو مانایە لێی تێبگات. بەپێی سروشت ناشیاوەکی چییە.

١٤٨- مرۆڤ دەتوانێ بەهۆی خۆراک تاک تاک و بەپێی ژمارە ببێ بە یەکێکی تر.

١٤٩- لەنێوان ئەو ئەقڵە کە خوا خۆی پێ دەناسێ و ئەوەی کە ئەو شتی تری پێ دەناسێ جیاوازییەکی بیریی هەیە. ئەمە هەڵەیەکە ڕاستە بۆچوونی تری زانین هەیە، بەڵام هیچ ئەقڵێکی تر نییە کە لە ڕوانگەی بیرەوە جیاوازبێت.

١٥٠- پێویست ناکات مرۆڤ دەسەڵاتێک ڕەو پەسند بکات بۆ ئەوە و لەپێناوی ئەوەی لە کێشەی و پرسیارێکدا بگاتە دڵنیایی.

١٥١- بۆ ئەوەی مرۆڤێک لە ئەنجامگیرییەک دڵنیابێ، پێویستە ئەمە لەسەر چەند بنەمایەکی ڕوون و ئاشکرا ساغ کرابنەوە. ئەمە هەڵەیەکە، چونکە ئەم تێزە بە گشتی لە بارەی دڵنیابوون لە تێگەیشتنی گیانی و هەروەها لە بارەی دڵنیابوونی لایەنگیرانی بڕوا (ئیمان)ەوە دەدوێت.

١٥٢- گوتەکانی لاهووتییەکان پشت بە ئەفسانە دەبەستن.

١٥٣- زانینی لاهووتی هیچ زانین دەستگیر ناکات.

١٥٤- فەیلەسووفەکان تاکە دانای جیهانن.

١٥٥- پێویست ناکات مرۆڤ خەمی بەخاک سپاردنی هەبێ.

١٥٦- ئەگەر ئاسمان هێمن و ئارام بێت هیچی تر ئاگر سووتێنەر نابێت، چونکە ئەوکاتە هیچ خوایەک هەبوو نابێت.

١٥٧- مرۆڤێک بە تێگەیشتنی و هەستی دەروون ڕاهاتبێ، دەبوو چەند چاکتر ڕوویدابایە ئەگەر بەئەقڵ و چاکەکارییەکانی تر گۆش کرابایە، ئەوانەی ئەریستۆتلس لە ئاکارەکەیدا باسی کردوون، بە پێی پێویست بەس بۆ بەختەوەریی نەمریی و تا هەتایی.

١٥٨- دوای ئەوەی خواست بڕیاری دا، شتێک بکات، ئەو ئازاد نامێنێ. ئەو سزایانەی قانوون دەیدەن تەنیا خزمەتی ڕاستکردنەوەی نەزانین دەکەن و بۆ ئەو مەبەستەن ئەم ڕاستکردنەوەیە بۆ کەسانی تر ببێ بەسەرەتای زانین.

١٥٩- خواستی مرۆڤ بەهۆی زانینەکەیەوە ناچار دەکرێ هەروەک چۆن تۆبزی لە ئارەزووی زیندەوەر دەکرێت.

١٦٠- هیچ چالاکییەک پێوەندی بە شیاوەکییە پێچەوانەکانەوە نییە، بەڵکو شتەکە دەستنیشان دەکرێت.

١٦١- ئەو کارانەی ئەستێرەکان لە خواستی ئازادی دەکەن چەند کارلێکردنێکی شاردراوەن.

١٦٢- خواستی ئێمە پابەندی هێزی لەشی ئاسمانییە.

١٦٣- خواست بە ناچاری پەیڕەوی ئەو شتە دەکات کە ئەقڵ بەڕاستی دادەنێت. ئەو ناتوانێ خۆی لەوە ببوێرێ کە ئەقڵ دایدەنێ. ئەم بە پێویست بوونە تۆبزیی لێکردن نییە، بەڵکو سروشتی خواست وایە.

١٦٤- مرۆڤ لە هەموو کردارێکیدا پەیڕەوی ئارەزوو دەکات و بەتایبەتی هەمیشە ئەوەی لە هەموو بەهێزترە. ئەمە هەڵەیەکە، ئەگەر مرۆڤ بەهێزترین بەکاریگەرترین تێبگات.

١٦٥- لەتوانا بڵندەکانی نەفسدا ناکرێ هیچ جۆرە گوناهێک هەبێ. بۆیە گوناه لە ئارەزوو نەک لە خواست پەیدا دەبێ.

١٦٦- گوناه دژی سروشت، واتە زینا دەکرێ بە پێچەوانەی سروشتی توخم و جۆرەوە بێت، بەڵام بە پێچەوانەی سروشتی تاکە کەسانەوە نییە.

١٦٧- لە هەندێ نیشانەی دیاریکراودا، ڕازو نیازەکانی مرۆڤ و گۆڕانی مەبەستەکانی و ئایا ئەم ڕازو نیازانە پێویستە پیادە بکرێن، دەزانرێت. بەهۆی ئەم وێنانەوە چارەنووسی حاجییەکان، ئەو کەسانەی زیندانی دەکرێن و ئەو زیندانییانەی ئازاد دەبن و ئایا مرۆڤی دواڕۆژ زانا دەبێ یاخود ڕێگر، دەزانرێت.

١٦٨- دەست بەرداربوونی خۆشییەکانی ژیان بەپێی سروشتەکەی چاکەکاری نییە.

١٦٩- بە یەکجارەکی دەست هەڵگرتن لە سێکس چاکەکاری و جۆر و توخمی مرۆڤ لە ناو دەبات.

١٧٠- ئەوی لە سامان و داراییدا هەژار بێ ناتوانێ بەپێی ئاکار باش ڕەفتار بکات.

١٧١- ژێردەستەیی، مایەی ئەوەیە مرۆڤ دەری ناخات چی هەیە، بەڵکو خۆی بە کەم دادەنێ و سارد و سووکی بە خۆی دەکات ئەمە هیچ چاکەکارییەک نییە. ئەمە هەڵەیەکە ئەگەر مرۆڤ وابیربکاتەوە، ئەمە نە چاکە کارییە و نە کردار و ڕەفتاری چاکە.

١٧٢- ئارەزووی سێکسی ڕێگای بەکارهێنان و پیادەکردنی تێگەیشتنی و ژیر ناگرێ.

١٧٣- زانینی ئەو شتانەی بە پێچەوانەن تەنیا هۆکارە دەری دەخات بۆچی نەفسی لە ئەقڵ بەهرەمەند دەتوانێ لەنێو شتە پێچەوانەکانی یەکتریدا شتێک هەڵبژێرێ. تاکە هێزێکی نەفس بە تەنیا ناتوانێ بە تەواوەتی لەنێو شتە پێچەوانەکاندا هەڵبژێرێ، دەبێ بەم ڕێگایە بێ، بەهۆی شتێکی ترەوە.

١٧٤- ئەفسانە و شتی ناڕاست لە نێو مەسیحی و ئایینەکانی تردا هەیە.

١٧٥- ئاینی مەسیحی ڕێگای پەرەسەندن و گەشەکردنی زانین دەگرێت.

١٧٦- بەختەوەریی لەم ژیانەدا هەیە نەک لە یەکێکی تردا.

١٧٧- چاکە کارییەکانی تر شیاوەکی نین تەنیا ئەوانە نەبێ کە بەدەست هێنراون یان زگماکن.

١٧٨- مردن کۆتاییەکەی هەموو شتێکی ترسناکە. ئەمە هەڵەیەکە، ئەگەر حاشا و نکوولی لە ترسناکی دۆزەخ بکات کە خراپترین ترسناکییە.

١٧٩- پێویستە مرۆڤ بە ڕواڵەت دان بە گوناهەکانیدا بنێ.

١٨٠- پێویست ناکات مرۆڤ نوێژ بکات.

١٨١- داوێنپاکی وەک دەستبەرداربوونی خۆشییەکانی ژیان هیچ چاکە کارییەکی گەورە نییە.

١٨٢- ئاگربارانێکی گشتی بەپێی هۆکارە سروشتییەکان شتێکی شیاوەکییە.

١٨٣- زینای سادە و ساکار واتە لەنێوان پیاوێکی ڕەبەن و ژنێکی مێردنەکردوو گوناه نییە.

١٨٤- داهێنان (خەڵق کردن) شیاوەکی نییە و لە کردن نایەت، ئەگەرچی بەپێی بڕوا (ئیمان) پێچەوانەی ئەمە بە ڕاست دادەنرێت.

١٨٥- ئەو قسەیە ڕاست نییە: شت لە هیچەوە پەیدابووە، هەروەها ئەم لە کاتی یەکەم داهێناندا هەر وابووە.

١٨٦- ئاسمان هیچ جارێک ناسرەوێت، چونکە گۆڕان و پەیدابوونی شتە نزمەکان، ئەوانەی ئامانجی بزووتنەوەی ئاسمانن نابێ هیچ جارێک کۆتایی بێت. هۆکارێکی تر، ئاسمان بوون و هێزەکەی لە بزوێنەرەکەیەوە پێ دەبڕێ، ئەمەش ئاسمان بەهۆی بزووتنەوەکەیەوە دەستگیری دەبێ. ئەگەر ئەو وازبهێنێ خۆی بجووڵێنێتەوە ئەوا بوونەکەی کۆتایی دێت.

١٨٧- ئەگەر یەکێک بتوانێ چاکتر، یان خراپتر بیر بکاتەوە، ئەمە لە ئەقڵی نالەبارەوە کەوتۆتەوە، ئەوەی لە بارەیەوە دەگوترێ گوایە توانایەکی بەرهەستییە. ئەمە هەڵەیەکە. ئەمە وای دادەنێ کە لە هەموو شتێکدا یەک ئەقڵ هەیە، یان نەفسەکان هەموویان وەک یەکن.

١٨٨- ئەگەر بەهۆی کارتێکردنی ئەستێرەکان لەشلەیەکدا ببێتە مایەی ئەوەی پێکهاتەیەکی تێکەڵ پەیدابێ، وەک ئەوەی لە تۆوی دایک و باوکدا هەیە، دەکرێ لەم شلەیە مرۆڤێک دروست بێ، ئیتر بەم پێیە لەتوانادا هەبووە مرۆڤێک بە چاکی لەو جۆرە گەنینە شێواندنە پەیدابێ.

١٨٩- چونکە گیانی ئەستێرە بزوێن (ئەقڵ) بە تەسەلی فۆرمی جەوهەری هەیە، بەهۆی لەشە ئاسمانییەکانەوە ڕەنگی ئەو فۆرمانە دەڕێژێ هەروەک چۆن بە ئامرازەکانی کارکردنی لەماددەدا ئەمە دەکات.

١٩٠- یەکەم هۆکار لەهەموو ئەوانی تر دوورترە. ئەمە

هەڵەیەکە، ئەگەر ئەمە وا بەبیردابێت کە دەسەڵاتی سەرتاپاگیر و بێ سنووری نییە.

١٩١- فۆرمەکانی جەوهەر گیرۆدەی دابەش بوون نین، ئەمە هەر بەهۆی ماددەوە دەبێ. ئەمە هەڵەیەکە، ئەگەر ئەمە هەر تەنیا فۆرمەکان نەگرێتەوە کە لە شیاوەکی ماددەوە پەیدابوون.

١٩٢- فۆرمێکی جەوهەر کە مادده بێت، ناکرێت دابهێنرێت.

١٩٣- ئەقڵ دەتوانێ لە لەشێکەوە بچێ بۆ یەکێکی تر ئیتر دەبێ بە بزوێنەری یەک لەدوای یەکی لەشە جیاوازەکان.

١٩٤- نەفس هیچ شتێک ناخوازێ، ئەگەر بۆ ئەم مەبەستە لەلایەن یەکێکی ترەوە نەجووڵێنرێ. بۆیە ئەم ڕستەیە هەڵەیە:

نەفس لەخۆیەوە شت دەخوازی. ئەمە هەڵەیەکە، ئەگەر وابیر بکرێتەوە، نەفس لەلایەن ئارەزوویەکی شایستەوە یاخود لەلایەن بابەتێکەوە دەجووڵێنرێ، ئیتر گوایە ئەم ئارەزووە شایستەیە یان ئەم بابەتە بە تەنیا تاکە هۆکاری بزووتنەوەی خواستە.

١٩٥- چارەنووس یان ڕەوشی گەردوون ڕاستەوخۆ لە بەهرەی خواییەوە ناکەوێتەوە، بەڵکو بەهۆی بزووتنەوەی لەشە ئاسمانییەکانەوە پەیدا دەبێ. چارەنووسی، ناچارییەکەی خۆی بەسەر شتە دنیاییەکانی سەرزەمیندا ناسەپێنێ، چونکە ئەمانە هەمیشە چەندین توانا و شیاوەکییەکی جیاواز و بە پێچەوانەی یەکترییان هەیە، بەڵکو بەسەر لەشی ئاسمانیدا دەیسەپێنێ.

١٩٦- لەلای هۆکارە بەرزەکان، وەک نیشانەیەکی ئەو پلە و پایەیان ئەوەیە: دەتوانن بەمەبەست و نیازەوە بووبن، کە سروشت دەتوانێ ئەم کارە بکات.

١٩٧- هەندێ شت دەتوانن، ئەوەندەی پێوەندی بە یەکەم هۆکارەوە هەبێ، بەرێکەوت بکەونەوە و پەیدابێ. ئەم قسەیە هەڵەیە: گوایە هەموو شتێک لە لایەن یەکەمین هۆکارەوە پێشیانە ڕێک خراوە، ئەگەر مەسەلەکە وابووایە دەبوو هەموو ڕووداوەکان بە ناچاریی بقەومابانایە.

١٩٨- لەنێو ڕیزی هۆکارە کارکردەکاندا، هۆکاری دووەم چالاکییەکی هەیە، کە لە هۆکاری یەکەمەوە پێی نەبڕاوە.

١٩٩- ئەگەر لەنێو ڕیزی هۆکارە کارکردەکاندا یەکەم هۆکار لابردرێ، ئەوا دووەم هۆکار بە چالاکییەوە لا ناچێ و یەک ناخرێت، ئەگەر ئەم دووەم هۆکارە بەپێی سروشتەکەی کاریگەربێت.

٢٠٠- بەردەوامی و کات شتێک نین لەشت خۆیدا بن، بەڵکو تەنیا لە پرۆسەی زانیندان.

٢٠١- ئەگەر وادابنرێت جیهان بە تێکڕایی پەیدابووبێ، ئەوا ئەمە لە سەرەتاوە بوونی بۆشایی پشتڕاست دەکاتەوە، ئیتر وەک شتێکی ناچاری جێگایەک بەر لە جێگایەکی تری داهێنراوەوە دەبوو، ئەگینا پێش دروستبوونی جیهان جێگایەک دەبوو بەبێ ئەوەی هیچ شتێک لەو جێگایەدا بووبایە، ئەمەش بۆشایی دەبوو.

٢٠٢- ڕەگەزەکان لە پرۆسەیەکی پەیدابوونی پێشتردا لە ئاژاوەکەوە پەیدا کراون، بەڵام ئەوان نەمر نین.

٢٠٣- ناکرێ گەردوون لەناوبچێ، چونکە یەکەم هۆکار دەتوانێ بێ کۆتایی و تا هەتایە جاری تر ئەو لە دۆخێکەوە بۆ دۆخێکی تر بگۆڕێ، جارێکیان بۆ ئەم ڕوخسارە و جارێکی تر بۆ یەکێکی تر، هەمان شت سروشتی مادده دەگرێتەوە، واتە- بگۆڕدرێ.

٢٠٤- جەوهەرە بێگەردە گیانییەکان پشت ئەستوور بە چالاکییان لە جێگایەکدان، ئەوان دەتوانن تەنانەت لەخاڵێکی دەرەکییەوە بۆ یەکێکی تر یاخود هەروەها بۆ ناوەڕاست خۆیان ببزوێنن، ئەگەر بتوانن خواستیان هەبێت لە ناوەڕاستدا یان لە خاڵە دەرەکییەکاندا شتێک بەدی بهێنن. ئەمە هەڵەیەکە، ئەگەر وا بە بیردابێت، بەبێ چالاکی جەوهەرەکەیان لە جێگایەکدا نابێت یان لە جێگاوە نەچووە بۆ جێگا.

٢٠٥- کات لە هەردوو سەرەوە بێ کۆتاییە، خۆ ئەگەر شتێکی شیاوەکی نەبێت ماوەیەکی بێ کۆتایی ببڕدرێت و لەوەدا دەبوایە بەشێک ببڕدرێت ئەوا شتێکی ناشیاوەکی نییە کە ماوەیەکی بێ کۆتایی تێ بپەڕێنرێت کە لەوەدا نەدەبوایە لە هیچ بەشێکیدا تێپەڕبوون هەبووبێت.

٢٠٦- لەشساغی و نەخۆشی، ژیان و مردن بە ڕەوشتی ئەستێرەکان و دیتنی بەختەوەرییەوە بەندن، لەوەدا کە دەگوترێ: ئەگەر بەختەوەریی یەکێک ببینێ ئەو کەسە دەژیا، خۆ ئەگەر ئەو کەسەی نەدیت ئەوا دەمرێ.

٢٠٧- لەکاتی پەیدابوونی(١٠) مرۆڤێکدا، لە لەشیدا، -هەروەها لە نەفسیدا کە بەدوای لەشدا دێت-، بەپێی ڕێکوپێکیی هۆکارە بەرز و نزمەکان، جۆرە ڕەوشێک دروست دەبێ ئارەزووی چەند کردار یان ڕووداوی دیاریکراوی تێیدا دەورووژێنێ. ئەمە هەڵەیەکە، چونکە ئەمە دەدرێتە پاڵ ڕووداوە سروشتییەکان و ڕەوش.

٢٨- لە دوو جۆر ماڵ و سامان کە خواست سەر پشک

بێت، ئەوەیان دەجوولێنێتەوە کە بەهێزترە، بۆ خواست بە هێزترە. ئەمە هەڵەیەکە، مرۆڤ دەڵێ، سامان و ماڵی دنیا لەبەرچاو دەگرێ و ئەمە دەجوولێنێتەوە.

٢٠٩- هەموو بزووتنەوەکانی خواست لە یەکەم بزووتنەوەوە کەوتوونەتەوە. ئەمە هەڵەیە ئەگەر مرۆڤ بە تەواوەتی ئەمانە نەداتە پاڵ یەکەمین بزوێنەر، کە داهێنراو نییە و پاڵ جەوهەری بزووتنەوەی خواست و پاڵ نارێکوپێکییەکانیان.

٢١٠- ماددەی دەرەکی گوێڕایەڵی جەوهەری گیانییە. ئەمە هەڵەیەکە، ئەگەر مرۆڤ بەبێ سنوور بۆ دانان و بەمانای هەموو جۆرەکانی گۆڕان تێی بگات.

٢١١- گیانمان بەسایەی ئەو هێزەی لە سروشتەوە لێی بەهرەمەندە دەتوانێ بگاتە ئەو ڕادەیەی یەکەم هۆکار بناسێ. ئەمە دەنگێکی ناسازە و هەڵەیەکە، ئەگەر مرۆڤ بەمانای زانینی ڕاستەوخۆ (ناسینی ڕاستەوخۆ) لەمە تێبگات.

٢١٢- جەوهەری بێگەردی گیانی (ئەقڵ) تەنیا بە سایەی خواستییەوە ئاسمان دەبزوێنێ.

٢١٣- سروشت کە بنەمای بزواندنە لە لەشی ئاسمانییدا، ئەقڵێکی بزوێنەرە. ئەمە هەڵەیەکە، ئەگەر مرۆڤ بە مانای سروشتێکی ناوەکی کە جۆر یان فۆرمی جەوهەرییە تێی گەیشتبێ.

٢١٤- هیچ جارێک نەفس ناجوولێتەوە ئەگەر لەش بە گەڕ نەخرێت، وەک چۆن قورسی یان سووکی هیچ جارێک ناکەوێتە جووڵە ئەگەر هەوا نەبزوێنرێ.

٢١٥- لەبارەی خواوە کەس ناتوانێ هیچ شتێک بزانێ لەوە بەولاوە کە ئەو هەیە یان ئەو بوونەوەرە.

٢١٦- لەتوانادا نییە بزانرێت ئایا خوا بەشێواز و ڕێگایەکی لەبار (پۆزێتیڤ) بەهۆی خودی خۆیەوە بوونەوەرێکە، بە ڕێگایەکی تایبەتییانە، بەڵێ ئەو بەهۆی خۆیەوە بوونەوەرێکە.

٢١٧- ناکرێ مرۆڤ داهێنان (خەڵق) وەک گۆڕانێک بەرەو بوون نیشان بدات، ئەمە هەڵەیەکە، ئەگەر لێرەدا هەموو جۆرێکی گۆڕان بگرێتەوە.

٢١٨- ئەقڵ یاخود فریشتە یاخود نەفسی جیابووەوە لە هیچ جێگایەک نییە.

٢١٩- جەوهەرە جیابووەکان بەپێی جەوهەرەکەیان لە هیچ جێگاو شوێنێک نین. ئەمە هەڵەیەکە، وادابنرێ جەوهەرەکەیان لەهیچ جێگایەک نییە، بەڵام ئەگەر وا تێی گەیشتبێ کە جەوهەرەکە هۆکارێکی ئەوەیە کە ئەوان لە جێگایەک بن، ئەو کاتە ئەمە ڕاست دەبێ کە بەپێی جەوهەرەکەیان لە هیچ جێگایەکدا نین.

سەرنج:

پرۆفیسۆر دکتۆر کورت فلەش لەم کتێبەیدا ئەم قەبالەیەی بە ئەڵمانی بڵاوکردۆتەوە و وەک خۆی وتوویەتی لە لاتینییەوە وەری گێڕاوە. منیش ئەڵمانییەکەی ئەوم کردووە بە کوردی.

(وەرگێڕ)

پەراوێزەکان:

1- FLasch, kurt, Aufklaerung im Mittelalter? Mainz/1989. S.35.

2- Leooin, V. Die Folgen der Pariser Lehrverurteilung von 1277 fur das Selbstverstandnis der Theologie. S.285.
in: Geistes Leben im 13 Jhn. (Hrsg) von Jan A. Aersten.

3- Copleston, F.C. Geschichte der Philosophie im Mittelalter. Muenchen 1976. S.200.

٤- ئینجیل بە ئەڵمانی- نامەی پۆڵس بۆ کڵێسەی ڕۆم (٦: ٢٠-٢٣).

5- Steen berghen, F.van, Die Philosophie im 13 Jhn. Wien/1977.s.353.

٦- ئەم فەتوایە و (٢١٩) خاڵەکە لەم کتێبە ئەڵمانییەوە کراون بە کوردی.

٧- ئەم خاڵە ڕەخنەیە لە بڕوای مەسیحییەت کە دەڵێ لەخوا، ڕۆڵە (عیسی) و گیانی پاک کەوتوونەتەوە و ئەمانە هەرسێکیان (باوک- ڕۆڵە- گیانی پاک) سێ ڕەنگییە یەکگرتووە پاکەکە پێک دێنن. بە پێچەوانەوە لە ئایینی جوولەکە و ئیسلامدا یەک ڕەنگیی خوا بنەمای بڕوا و ئایینەکەیە. (وەرگێڕ).

٨ و٩- دێکارت پەرەی بەم دوو خاڵە داوە و کردوونی بە بنەمای فەلسەفەکەی. (ح.ع).

١٠- وەک من تێی بگەم نووسەر مەبەستی لە دایک بوونی مرۆڤە، بەڵام وشە ئەڵمانییەکە ئەو مانایە نابەخشێ کە مرۆڤ لە مرۆڤێکی ترەوە لە دایک بووبێ بۆیە ئەم وشەیەم نەنووسی. (وەرگێڕ).

سەرچاوە:

- Flasch, kurt., Aufklaerung im Mittelalter? Die Verurteilung von 1277. Frankfurt 1989.